

ВИЗНАЧЕННЯ АРХІТЕКТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА СТАНУ ЗБЕРЕЖЕННЯ КОМПЛЕКСУ КРУГЛОЇ ВЕЖІ ІЗ БАРБАКАНОМ ТА БАСТІОНОМ МЕДЗІБІЗЬКОЇ ФОРТЕЦІ

DETERMINATION OF THE ARCHITECTURAL FEATURES AND STATUS OF PRESERVATION OF THE COMPLEX OF THE ROUND TOWER WITH A BARBICAN AND THE BASTION OF THE MEDZHYBIZH FORTRESS

© Нагурний Є., 2023

На підставі наявних матеріалів археологічних досліджень, архітектурних обстежень та документів щодо проведення протиаварійних та реставраційних робіт розглядаються проблеми, пов'язані із атрибуцією, дослідженням, збереженням та відновленням пам'яток історії та архітектури, які неодноразово перебудовувалися на основі Круглої Вежі із Бастіоном та Барбаканом Медзбізької фортеці. Визначаються конструктивні особливості та стан збереження споруд.

Ключові слова: бастіон, кругла вежа, барбакан, бійниця, галерея, ворота, кладка.

Постановка проблеми

У процесі реставрації палацового комплексу Медзбізької фортеці 2016-2021 років, перед науковцями та реставраторами постала проблема пов'язана із багато-чисельними перебудовами практично кожного елемента палацового комплексу. Окрім цього значних клопотів завдав масивний засип XVII ст., яким територія фортеці, що мала в основі пагорб при злитті річок Південний Буг і Бужок, вирівнювалася, а практично уся її середньовічна частина ховалася під товщею землі. На межі XVIII та XIX століть додався, ще й внутрішній засип підземних споруд, що фактично на два століття їх законсервував. На додаток до цього уже у середині XX ст. через політичний вандалізм надземні частини комплексу були сильно пошкоджені. За таких умов проведення реставраційних заходів може опиратися лише на сукупність результатів археологічних та архітектурних досліджень, а також вцілілих письмових джерел.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Фактично початок археологічних та архітектурних досліджень у Медзбізькій фортеці напряму пов'язаний із заборонаю розбору фортеці на будматеріал, який проводився за ініціативи місцевої радянської влади, ще з 1956 року. Ця заборона була ініційована Петром Троньком, на той час заступником Голови ради міністрів із гуманітарних питань. Первинні дослідження у вигляді археологічної розвідки почалися практично одразу ж із відкриттям у фортеці 1971 році філії Хмельницького обласного краєзнавчого музею. Проводили такі археологічні розвідки Михайло Ягодзінський та Василь Якубовський. Проте дійсно фундаментальні дослідження почалися саме у

1980-90-х роках коли до Меджибожа приїзжали групи археологів на чолі із Олександром Авагяном та Юрієм Толкачовим. (Леськів та Щенсевич 2018, с. 70-71). Що ж до об'єктів нашого дослідження, то перше дослідження було проведено археологічною групою що здійснювала дослідження для реставраційних потреб під керівництвом Євгенії Лопушинської у 1990 році.

За результатами первинних досліджень у 1993 році розроблено Ескізний проект. Це дійсно було лише первинне дослідження, яке не могло бути остаточним через брак часу та ресурсів, що призвело до деякої плутанини із типологізацією об'єктів. Зокрема саме у цьому проекті, який розроблявся під керівництвом Є. Лопушинської, Кругла (ворітня) вежа була названа «Вежею Донжоном» (*Пам'ятник архітектури...* 1990, с. 27). Проте, уже у її статті (Лопушинська 1993, с. 13) та у більш пізній статті (Лопушинська 1996, с. 43) помилкової типологізації вже не спостерігається. Досить узагальнено згадує архітектуру оборонного комплексу і Віктор Цяук (1996, с. 135).

Проте найбільш масштабні дослідження почалися після інциденту із обрушенням західної стіни палацу у 2015 році та початком проведення протиаварійних та реставраційних робіт у Палацовому комплексі. Результати досліджень узагальнювались у спільній статті Ірини Леськів і Валентина Шенсевича «Палац Сенявських – Чарторийських у Меджибізькій фортеці: хронологія та реставрації 2015-2018 рр.», що побачила світ у 2018 році (Леськів, Щенсевич 2018, с. 70-77). На сьогоднішній день найновіші дані представляє стаття Олега Погорільця 2021 року «Матеріали до «історико-архітектурного, опорного плану смт Меджибіж». Етапи розвитку укріплень Меджибізької фортеці» (Погорілець 2021, с. 4-20).

Мета статті

Метою цієї статті є на підставі наявних матеріалів археологічних досліджень, архітектурних обстежень та документів щодо проведення протиаварійних та реставраційних робіт визначити архітектурні особливості, стан збереження та необхідні заходи для відновлення комплексу Круглої вежі із Барбаканом та Бастіоном Меджибізького замку.

Виклад основного матеріалу

Збереження пам'яток архітектури в Україні, як і загалом у світі, на сьогодні, нажалі стикається з тотальним браком коштів, що призводить до домінування методів консервації об'єктів у стані глибокої руїни. Але у разі, якщо все ж необхідне фінансування знаходиться часто постає діаметрально інша проблема, пов'язана із неодноразовою перебудовою таких об'єктів. До таких об'єктів у процесі їх відновлення виникає закономірне питання: відбудову на який період історії доречніше проводити? Це питання особливо актуальне до репрезентованих у цій статті споруд: круглої вежі із барбаканом та бастіоном Меджибізького замку.

Для початку зробимо коротенький історичний екскурс. І почнеться він аж із другої половини XIV ст., коли рід Великих Литовських князів Коріатовичів на руїнах «болохівського» городища, задля охорони власних володінь над «Ханським» торговим шляхом зводить перший кам'яний замок - трикутної форми «Дитинець» (Цяук 1996, с. 134-135). Його найбільша східна вежа була «ворітною» і мала Г-подібний наскрізний прохід. Вежу посилював прямокутний барбакан – приворітня пастка у вигляді коридору із товстими трьохметровими мурами, підйомною решіткою, прихованою в товщі муру, і внутрішньою оборонною галереєю. Над барбаканом був бойовий майданчик оточений зубцями. Підйомна решітка піднімалася та опускалася із допомогою підйомного механізму - “герси” (Погорілець 2021, с. 8). Довгий час побутувало припущення, запроваджене Євгенією Лопушинською, що барбакан існував ще за часів давньоруського городища (Лопушинська 1993, с. 13), проте археологічних та архітектурних підтверджень цієї тези на сьогодні не виявлено.

Після купівлі у середині XVI ст. замку коронним гетьманом Миколаєм Сенявським фортецю розбудовують до сьогоднішніх розмірів. Нова в'їзна брама споруджується уже в західній частині фортеці. А старі східні ворота блокуються три поверховим, п'ятипелюстковим бастіоном. Після

цього кругла вежа і барбакан отримують нові яруси, які один над одним здійснюються над бастіоном (Лопушинська 1996, с. 43).

Розглянемо кожен із об'єктів докладніше у порядку від найнижчого до найвищого. Першим у такому разі буде бастіон, або скоріше споруда, яку назвала «бастіоном» Лопушинська. Проблема у тому, що ця споруда взагалі не має повних типологічних аналогів ні в Україні ні за кордоном, або принаймні вони нам на даний час невідомі. Архітектура споруди нашоєму на думки про його гібридне походження. Це одночасне поєднання чотирьох півбашт схожих на давні бастеї, і трикутника у центрі, схожого на бастіони нової доби. Споруда має загалом 66 бійниць, по 22 на кожному із трьох поверхів (*Бастіон...* 2005, с. 25-27). За попередніми оцінками Олега Мальченка, 18 бійниць на кожному поверсі призначалися саме для артилерії. Через складну форму із з'єднаних башт частина бійниць фланкує одна одну, а загальна зона огляду і відповідно обстрілу із бійниць бастіону досягає майже 270° (3 7 по 14 серпня 2023 р. у Меджибізької фортеці проходив польовий семінар «Міждисциплінарні дослідження об'єктів фортифікації та архітектури Хмельниччини». Атрибуція бійниць фортеці, обговорення варіантів їх призначення, визначення проектних характеристик та хронології в залежності від типу озброєння. Робоча група: О. Мальченко, І. Снітко, Т. Ветрова).

Загалом «бастіон», попри свою зовнішню масивність, вписується у коло діаметром усього 27 м. У бастіона є стрічковий фундамент із каменю на вапняковому розчині. Стіни несучі, товщиною 1,3 м., муровані із каменю із вкрапленнями цегли та елементами складеними із тесаного вапняку (*Бастіон...* 2005, с. 8). Наявний зовнішній карниз. Бійниці багатоканальні, перекриті лучковими перемичками. У двох центральних півколах наявні розвантажувальні арки. Підлога відсутня. Перекриття купольні склепінчасті муровані із каменю (*Реставрація Бастіона...* 2016, с. 9).

А от існування у минулому міжповерхового кам'яного перекриття чи відмова від нього на стадії будівництва та заміна його на дерев'яні галереї через ризик задимлення пороховими газами нижніх рівнів – питання досі відкрите. З іншого боку, за результатами археологічної розвідки виявилось, що і у отворах для кріплення балок галерей відсутні залишки деревини, а це ставить під сумнів існування дерев'яного перекриття (*Реставрація Бастіона...* 2016, с. 21).

За сумісництвом «бастіон» є ще й досі найбільш пошкодженою частиною комплексу: наявні значні тріщини мурів від 5 до 150 мм, пролам південно-східного кута склепіння, замокання, випадіння каменів... і загалом об'єкт потребує комплексу заходів щодо гідроізоляції, відновлення несучої здатності мурів та просторової жорсткості комплексу (*Бастіон...* 2005, с. 11-12).

Наступним на черзі йде барбакан, який розміщений у східному куті фортеці і являє собою прямокутну, розміром 12*14 метрів, чотирирівневу споруду. Барбакан має два підвальні поверхи та два надземні. Підвальні поверхи мали дерев'яне (на сьогодні втрачене) перекриття та переходи у круглу вежу на усіх чотирьох рівнях та у бастіон на трьох рівнях. (*Реставрація Барбакану...* 2016с, с. 5). Окрім цього на двох верхніх поверхах барбакан має переходи у приміщення «Званих гетьманських покоїв» або «Флігеля», як цю споруду іменувала Лопушинська. Перекриття імовірно виконувало роль оборонної галереї із якої власне і наносилося дистанційне ураження ворога. Стіни повздовжні несучі, звужуються від 3 унизу до 2 м у верхніх ярусу (*Реставрація Барбакану...* 2016а, с. 8). Перекриття другого та третього ярусів циліндричні, аркові. Кладка мішана: вапняк, пісковик, черепашник та цегла на вапняковому розчині. У воротах - залишки жолобів для підйомних воріт із тесаного вапняку. У південно-західному куті сліди від свай, якими фіксували мур при його будівництві. Ворітні пройми - аркові. (*Реставрація Барбакану...* 2016б, с. 21) Імовірно, третій та четвертий поверхи барбакану добудовувалися дещо пізніше за нижні поверхи, оскільки чітко простежуються зміни матеріалу і навіть будівельних розчинів при будівництві верхніх ярусів будівлі.

У ході реставраційних робіт ліквідовано більшість тріщин на нижніх ярусах, відновлено дах та майже повністю відбудовано стіни четвертого ярусу. Проте наявні і недоліки. Досі спостерігається падіння досить крупних уламків перекриття нижніх ярусів, що створює небезпеку

Ну і насамкінець Кругла вежа, яка за результатами розкопок 2016-2021 років виявилася ворітною вежею, знаходиться у східному куті фортеці, має круглу поперечну форму та 5 ярусів. 2 підземні яруси мали дерев'яне, на сьогодні на жаль втрачене перекриття. Імовірно внутрішнє перекриття також слугувало оборонною галереєю. Вежа на 4 ярусах має переходи у барбакан. Мури із мішаної кладки пісковика, вапняку та цегли (*Реставрація Круглої вежі...* 2016а, с. 18). На нижньому рівні наявний Г-подібний наскрізний проїзд. На сьогоднішній день засип між вежею і палацом, ще не розчищено, а отже це він приховує наявність чи навпаки відсутність проїзду із вежі в середину фортеці. Відповідно досі не відомо чи була Кругла вежа дійсно головним входом у замок, чи навпаки добре укріпленою пасткою, із багаторівневою обороною, яка вела у глухий кут замкнений зусібч.

На четвертому рівні зовні сліди замурування аркових віконних проїм, всередині потиньковане півсферичне склепіння із прикрашеним ліпниною карнизом. Перекриття на третьому поверсі має таку ж форму, але без прикрас і тинькування. Як і у ситуації із барбаканом простежується зміна будівельних матеріалів та розчину у верхніх поверхів, що може свідчити про їх пізнішу побудову(*Реставрація Круглої вежі...* 2016а, с. 9-11).

Зроблено гідроізоляцію, відремонтовано дах на п'ятому ярусі, який має зірчасту стелю та аркові вікна, відреставровано «корону» - зубці вежі.

Висновки

На сьогоднішній день оборонний комплекс Меджибізької фортеці, що поєднує Круглу вежу, Барбакан та «Бастіон» частково знаходиться в аварійному стані та не придатний для музеєфікації. Розчистка нижніх ярусів Круглої вежі та «Бастіону» не закінчена, що не дозволяє навіть остаточно встановити функціональне призначення вежі. Також немає остаточної відповіді на питання наявності у «Бастіоні» міжповерхового перекриття та його типу. Повноцінну первинну реставрацію проведено лише у надземних частинах комплексу. Але й тут відсутнє тинькування, підлога, вікна та двері.

Що ж до підземних поверхів, то у Барбакані періодично спостерігається випадання дрібних уламків каменю і цегли із склепіння. «Бастіон» через значну тріщину у центральному мурі, масивний пролам у центрі склепіння, проникнення всередину вологи під час опадів та випадінь будівельних матеріалів із мурів є аварійно небезпечною спорудою.

Першочерговим завданням є проведення протиаварійних робіт у «бастіоні» та забезпечення перебування людей у нижніх ярусах барбакану. Особливо гостро стоїть проблема гідроізоляції «Бастіону», та ліквідації масивних тріщин мурів і центральної частини склепіння перекриття. Не варто також забувати про часткові втрати кладки у цій масивній споруді, які в подальшому можуть становити небезпеку.

Необхідне засклення віконних проїмів та тинькування внутрішніх приміщень, розчистка зони між палацом і круглою вежею для дослідження, визначення її функціонального призначення і наступної музеєфікації. Після цього доречно відновити зовнішнє тинькування усіх трьох споруд.

Надалі буде визначено, доцільність і головне автентичність відновлення відсутніх на сьогодні дерев'яних елементів будівель, і лише по закінченні цього етапу можливе пристосування розглянутих об'єктів під музей, як це зазначено в основах наукової концепції музеєфікації палацу (Западенко та Погорілець, 2019). З огляду на дослідження 2015-2023 рр. ця концепція потребуватиме доповнень і коректив за їхніми результатами.

Бібліографія

Бастіон. Висновок про технічний стан будівлі. Графічна частина. Архітектурно-археологічні обміри. Архітектурно-будівельна частина. Конструктивні рішення, 2005. Львів: Укрзахідпроектреставрація.

Западенко І., Погорілець О., 2019. “Палац європейських історій”. Розробка наукової концепції музеїфікації палацу XVI ст. у Меджибізькій фортеці. *Вісник “Меджибізький замок”*. (1-2), 6–16.

Леськів І., Щенсевич В., 2018. Палац Сенявських - Чарторийських у Меджибізькій фортеці : хронологія реставрації 2015-2018 рр. У: *Палац Сенявських - Чарторийських в Меджибожі. Історико-архітектурні дослідження та реставрація. 2018 рік*. Житомир: Видавець О. О. Євенок. с. 70–77.

Лопушинська Є., 1993. Меджибізька фортеця. Історія створення ансамблю в світлі останніх досліджень. У: *Фортифікації України, Кам'янець-Подільський*. Кам'янець-Подільський. с. 13.

Лопушинська Є. 1996. *Меджибізька фортеця* У: Пам'ятки України, 3-4, с. 42-47.

Памятник архитектуры (охр. № 764) XVI в. Крепость-музей в г.т. Меджибож Хмельницкой обл. Дворец. Комплексные научные изыскания, 1990. Киев: Укрпроектреставрация. Т. II. Кн. 4. Вып.1. Архитектурные натурные исследования. Шурфы. Зондажи.

Погорілець О., 2021. Матеріали до «Історико-архітектурного опорного плану смт Меджибіж». Етапи розвитку укріплень Меджибізької фортеці. У: *Меджибізька фортеця. Археологічні, історико-архітектурні дослідження та реставрація. 2018-2020 роки*. Житомир: ТОВ «Бук-Друк». с. 4–25.

Реставрація Барбакану (складова частина Палацу XVI ст.) в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької області (пам'ятка архітектури національного значення охор. №764/1). Робочий проект, 2016а. Київ: ТОВ «КТК-БУД». Т. II. Кн. 3. Попередні роботи. Протиаварійні роботи.

Реставрація Барбакану (складова частина Палацу XVI ст.) в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької області (пам'ятка архітектури національного значення охор. №764/1). Робочий проект, 2016б. Київ: ТОВ «КТК-БУД». Т. II. Кн. 4. Попередні роботи. Протиаварійні роботи.

Реставрація Барбакану (складова частина Палацу XVI ст.) в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької області (пам'ятка архітектури національного значення охор. №764/1). Робочий проект, 2016с. Київ: ТОВ «КТК-БУД». Т. II. Кн. 5. Попередні роботи. Протиаварійні роботи.

Реставрація Бастіону (складова частина Палацу XVI ст., пам'ятка архітектури національного значення, охор. №764/1) в смт Меджибіж Хмельницького району Хмельницької області. Проект, 2021а. Київ: ТОВ «КТК-БУД». Т. 1. Кн. 2. Попередні дослідження.

Реставрація Бастіону (складова частина Палацу XVI ст., пам'ятка архітектури національного значення, охор. №764/1) в смт Меджибіж Хмельницького району Хмельницької області. Проект, 2021б. Київ: ТОВ «КТК-БУД». Т. 2. Кн. 2. Обмірні креслення. Польові роботи.

Реставрація Круглої вежі (складова частина Палацу, XVI ст.) в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької області (пам'ятка архітектури національного значення охор. №764/1). Робочий проект, 2016а. Київ: ТОВ «КТК-БУД». Т. II. Кн. 4. Попередні роботи. Протиаварійні роботи.

Реставрація Круглої вежі (складова частина Палацу, XVI ст.) в смт. Меджибіж Летичівського району Хмельницької області (пам'ятка архітектури національного значення охор. №764/1). Робочий проект, 2016б. Київ: ТОВ «КТК-БУД». Т. II. Кн. 5. Попередні роботи. Протиаварійні роботи.

Цяук В. 1996. Комплекс фортеці у Меджибожі Хмельницької області У: *3 історії української реставрації*. Київ: Українознавство, с. 134-139.

Reference

Architectural monument (state protection no. No. 764) of the 16th century. The fortress-museum in the Medzhybizh town, Khmelnytskyi region. Complex scientific research, 1990. Kyiv: Ukrproektrestavratsiya. Vol. II. Book 4. Issue 1. Architectural studies. Soundings.

Bastion. Conclusion on the technical condition of the building. The graphic part. Architectural and archaeological measurements. Architectural and construction part. Constructive solutions, 2005. Lviv: Ukrzakhidproektrestavratsiia.

Leskiv I., Shchensnevych V., 2018. Senyavski - Czartoryski Palace in the Medzhybizh Fortress: restoration chronology 2015-2018. In: *Palats Seniavskykh - Chartoryiskykh v Medzhybozhi. Istoryko-arkhitekturni doslidzhennia ta restavratsiia. 2018 rik.* Zhytomyr: Vydavets O.O. Yevenok. pp. 70–77.

Lopushynska Ye., 1993. Medzhybizh fortress. The history of the creation of the ensemble in the light of recent research In: *Fortyfikatsii Ukrainy, Kamianets-Podilskyi.* Kamianets-Podilskyi. p. 13.

Lopushynska Ye., 1996. Medzhybizh fortress. *Pamiatky Ukrainy: istoriia ta kultura.* 3-4, 42–46.

Pohorilets O., 2021. Materials for the "Historical-architectural cooperative plan of the Medzhybizh town". Stages of development of the fortifications of the Medzhybizh fortress. In: *Medzhybizka fortetsia. Arkheolohichni, istoryko-arkhitekturni doslidzhennia ta restavratsiia. 2018-2020 roky.* Zhytomyr: TOV «Buk-Druk». pp. 4–25.

Restoration of the Barbican (part of the 16th-century Palace, architectural monument of national importance, state protection no. No. 764/1) in the town of Medzhybizh, Khmelnytskyi district, Khmelnytskyi region.. Working project, 2016a. Kyiv: KTK-BUD LLC. Vol. II. Book 3. Preliminary work. Emergency work.

Restoration of the Barbican (part of the 16th-century Palace, architectural monument of national importance, state protection no. No. 764/1) in the town of Medzhybizh, Khmelnytskyi district, Khmelnytskyi region.. Working project, 2016b. Kyiv: KTK-BUD LLC. Vol. II. Book 4. Preliminary work. Emergency work.

Restoration of the Barbican (part of the 16th-century Palace, architectural monument of national importance, state protection no. No. 764/1) in the town of Medzhybizh, Khmelnytskyi district, Khmelnytskyi region.. Working project, 2016c. Kyiv: KTK-BUD LLC. Vol. II. Book 5. Preliminary work. Emergency work.

Restoration of the Bastion (part of the 16th-century Palace, architectural monument of national importance, state protection no. No. 764/1) in the town of Medzhybizh, Khmelnytskyi district, Khmelnytskyi region. Project, 2021a. Kyiv: KTK-BUD LLC. Vol. 1. Book 2. Preliminary research.

Restoration of the Bastion (part of the 16th-century Palace, architectural monument of national importance, state protection no. No. 764/1) in the town of Medzhybizh, Khmelnytskyi district, Khmelnytskyi region. Project, 2021b. Kyiv: KTK-BUD LLC. Vol. 2. Book 2. Measurement drawings. Field research.

Restoration of the Round tower (part of the 16th-century Palace, architectural monument of national importance, state protection no. No. 764/1) in the town of Medzhybizh, Khmelnytskyi district, Khmelnytskyi region. Project, 2016a. Kyiv: KTK-BUD LLC. Vol. 2. Book 4. Preliminary work. Emergency work.

Restoration of the Round tower (part of the 16th-century Palace, architectural monument of national importance, state protection no. No. 764/1) in the town of Medzhybizh, Khmelnytskyi district, Khmelnytskyi region. Project, 2016b. Kyiv: KTK-BUD LLC. Vol. 2. Book 5. Preliminary work. Emergency work.

Tsiauk V., 1996. Fortress complex in Medzhybizh, Khmelnytskyi region. In: *Z istorii ukrainskoi restavratsii.* Kyiv: Ukrainoznavstvo. pp. 134–139.

Zapadenko I., Pohorilets O., 2019. "Palace of European Stories". Development of the scientific concept of museumization of the 16th century palace in Medzhybizh fortress. *Visnyk "Medzhybizkyi zamok".* (1-2), 6–16.

Yevhenii Nagurnyi
Researcher at the SICZ "Mezhybizh",
Medzhybizh village
e-mail: gakar87@gmail.com
ORCID: 0009-0008-6718-762X

DETERMINATION OF THE ARCHITECTURAL FEATURES AND STATUS OF PRESERVATION OF THE COMPLEX OF THE ROUND TOWER WITH A BARBICAN AND THE BASTION OF THE MEDZHYBIZH FORTRESS

© Nagurnyi Y. 2023

Based on the available materials of archaeological research, architectural surveys, and documents on emergency and restoration works, the article examines the problems associated with the attribution, research, preservation, and restoration of historical and architectural monuments that have been repeatedly rebuilt. The Round Tower with the Bastion and the Barbican of the Medzhybizh fortress are laid at the base of the analysis. A review and brief analysis of previous studies of the structures mentioned above has been carried out over the past fifty years. The article provides a short historical excursion into the “evolutionary development” of the defensive complex of the Medzhybizh fortress in the 14th-17th centuries. The architectural features of the construction and numerous reconstructions of each presented research object, as well as the historical and military-political prerequisites that led to such large-scale reconstructions, are revealed. The author describes the architectural solutions by which each of the elements is combined with the others into a single defensive complex. Light is also shed on the reasons that caused most of the destruction and damage to the structures. The technical condition of the object and the measures taken during emergency and restoration work during the period of active reconstruction of the complex from 2016 to 2021 inclusive are determined. The list of existing damages with their characteristics and the level of danger they may pose is indicated. The article proposes appropriate measures to eliminate the existing problems, which ultimately will enable the preservation of the objects, their museumification and involvement in the general exhibition space of the Medzhybizh fortress. Finally, the article concludes with conclusions about the current status of architectural conservation of objects and the people's safety there. The sequential order of emergency, conservation, restoration, and additional cleaning and archaeological measures that must necessarily precede the museumification of the south-eastern defensive complex of the Medzhybizh fortress are compared.

Keywords: bastion, round tower, barbican, loophole, gallery, gate, masonry.